

Fra passiv til aktiv. Hvorfor og hvordan kan vi drive en mer eksplisitt leseopplæring?

Ved Universitetslektor Sture
Nome

Målet for gjennomgangen er

- At dere skal få en innføring i bruken av lesestrategier gjennom en eksempeltekst
- At dere skal få en kort presentasjon om en farbar vei inn i leseopplæringen som styrker deres egen profesjonalitet og faglige refleksjon om tekst og lesing, og elevenes deltakelse i leseprosessen
- At dere skal få en kort presentasjon av Leselos som verktøy for å fremme en mer systematisk tilnærming til utviklingen av elevenes leseforståelse
- Etter samlingen skal dere kunne løse en oppgave: Gjennomfør en økt med førlesingsstrategier, underveislesingsstrategier og etterlesingsstrategier med en klasse. Presenter opplegget ditt for kolleger. Diskuter hva du fikk ut av dette dem, og lag et nytt opplegg etter å ha diskutert det med kolleger

En mer eksplisitt leseopplæring fordi

- Det fremmer mer bevissthet om lesing
- Som fremmer mer læring av leste tekster
- Vi vil ha aktiviteter før og underveis i leseprosessen fordi det fremmer sterkere interaksjon med tekstene vi jobber med, som igjen gir bedre forståelse og motivasjon for arbeidet med tekster
- Fordi dette gir oss flere verktøy og innganger til tekstene i tekstarbeidet
- Fordi det kan skape sterkere bilder av det leste
Envisionment-begrepet fra Langer 1989
- Fordi større og mer fokusert aktivitet, eller deltakelse i arbeidet med å forstå tekstene, fremmer både leseferdighet og leseforståelse

En utforskende tilnærming til leseopplæringen

- Veien til en god leseopplæring går gjennom din interesse for og kompetanse om lesing som grunnleggende ferdighet og leseopplæring
- Gjennom din utprøving av instruksjon, tekster og oppgaver, i forkant, underveis og etter lesing og den kritiske vurderingen av om dette fungerte
- Gjennom din systematiske observasjon av elever som bruker tekster og viser fram sin forståelse på svært mange ulike måter i klasserommet
- Gjennom dine beslutninger om å prøve noe litt annerledes neste gang
- Gjennom din variasjon i metoder for å gjøre elevene interesserte deltakere i lesing, samtaler og skriving om tekster i klasserommet
- En vei inn i dette går om Leselos, at dere sjøl leser om leseopplæringen i alt mulig tilgjengelig materiell og bruker deres profesjonelle kompetanse om tekst, samtaler, skriving og lesing.

Lesestrategier - en kort innføring

- Her skal dere få et eksempel på arbeid med en tekst med bruk av lesestrategier
- Arbeidet med lesestrategier er interessant fordi det bringer oss tettere på elevenes egenaktiviteter når de jobber med tekster
- Arbeidet med lesestrategier tar oss inn i elevenes leseprosess, der de bygger sine bilder av tekstverdener, ref. Judith Langers "envisionment building" i elevenes "Being out and stepping into an Envisionment", via "Being in and moving through an envisionment" til "Stepping back and rethinking what one knows" til "Stepping out and objectifying the experience".
- Samlet gir dette oss et begrep om hva vi gjør når vi involverer oss i arbeidet med tekstene, uavhengig av hvilke tekster vi leser. Dette er også mulig å forstå det arbeidet vi har lært å gjøre som norsklærere.
- Dette er lesing slik vi nordister kjenner det..

Førlesestrategier til teksten

”Dypfryst”

- Læreren sier: Når jeg skal lese en tekst, er jeg bevisst på tre ting:
- Hva kan jeg om temaet og formen fra før?
- Hva er formålet med å lese denne teksten?
- Jeg kjenner på og bygger opp egen motivasjon og interesse for å lese på teksten.
- Deretter prøver jeg å danne meg et bilde av hva teksten handler om, før selve lesingen starter, for eksempel ved å ta et overblikk over teksten i form av et OBI-blikk.

”Dypfryst” – en kort presentasjon

- Novellen består i en kort og nokså enkel historie med noen få sentrale begivenheter og personer.
- Handlingen består i at en gravid kone venter hjemme på sin mann som kommer hjem fra arbeid. De skal ut å spise. Han kommer hjem og forteller at noe har skjedd som gjør at de ikke lenger kan fortsette livet sitt sammen som får. Hun tar livet av han med et frossent lammelår. Hun legger lammelåret i steikeovnen og ringer politiet. Etterforskere og kolleger av mannen kommer og undersøker saken. Hun serverer lammelåret til politifolkene. Novellen avsluttes med at hun fniser av at de snakker mens de spiser opp lammelåret.
- De tre sentrale begivenhetene er:
  - Hans svik.
  - Hun tar livet av mannen.
  - Måltidet som samtidig avskaffer beviset eller mordvåpenet.

Kunnskap:

Hva vet jeg om temaet svik?

- Kan jeg noe om svik?
- Hva er et svik? Ordliste: troløshet, forræderi
  - *det fins ikke s- i henne / løgn og s-*
- En allmennmenneskelig erfaring som også de unge har erfaring med.
- Hvem er svikere i unges liv? De som er nære, i form av nære venner og familie, ikke fra bekjente: Bekjente skuffer oss.
- Her kan vi bruke V i Vøl-skjema. (Hva **V**et jeg, hva **Ø**nsker jeg å vite og har har jeg **L**ært?)
- Hva vet jeg om svik?
- Tenkeskriving om svik. Oppgave: Skriv om din egen eller andres erfaring av svik. Deretter: Les hva du har skrevet til en annen i klassen, eller gi teksten til læreren.
- Samtaler om svik.
- Hva er konsekvensene av svik?
- **Form:** Hva forventer jeg når jeg leser en tekst i sjangeren kriminalnovelle?

13 Stikkord fra teksten

- Skap forventninger til hva som skal skje i teksten
- Få elevene til å forestille seg og etablere hypoteser om hva historien handler om
- Målet er å få elevene til å bli aktive og interesserte i historien i forkant av lesingen.
- Instruksjon: Plasser stikkordene i tre ulike kategorier.
- Med utgangspunkt i de valgte stikkordene: Hva tror du skjer i historien?
- Se på eksempel:

Formålet

- Hva er det jeg skal lære av denne teksten?
- Hva skal jeg kunne om svik etter at jeg har lest teksten?
- Skal jeg kunne knytte erfaringen av svik som vi møter i teksten med egne eller andres erfaringer av svik?
- Læreplanforankrede målsettinger
- Konkrete og tekstforankrede målsettinger

Motivasjon

Jeg må kjenne på **at jeg er interessert og motivert** for å lese denne teksten.

Hva lurer jeg på om denne teksten?

Har jeg lest tekster eller sett filmer basert på bøker av Roald Dahl?

Hva vet jeg om hans tekster?

Han skriver morsomme, rare og litt overraskende tekster.

Dette blir spennende..

Underveisleseaktivitet

- Les første del av teksten fram til og med sviket.
- Oppsummer: Hvem er hun? Hva vet vi?
- Hvem er han? Hva sier han? Hva gjør han før han forteller?
- Les andre delen av teksten fra sviket til drapet: Hvordan reagerer hun på sviket? Er drapet en planlagt handling eller skjer det i affekt?
- Les siste del av teksten: Hva er forskjellen mellom denne kriminalnovellen og en vanlig kriminalnovelle: Her handler siste del av teksten om å tildekke og skjule forbrytelsen. I tradisjonell kriminallitteratur handler tekstene om oppklaringen av forbrytelsen.

Etterlesingsaktivitet

- Les novellen "Karen" av Kielland.
- Sammenlikn måltidet i de to novellene?
- Hvorfor er den ene fortellingen om måltidet grotesk, mens den andre er realistisk?
- Hvorfor blir Karen et offer?
- Hvorfor blir ikke "hun" i Dypfryst et offer?
- Ser elevene den omvendte parallellen mellom de to novellene?
- Begge kvinnene er gravide. Hvordan blir den gravide kvinnen brukt for å vekke leserens medfølelse?
- Hva skal vi gjøre når vi blir sveket?
- Hvordan takler vi konflikter etter sviket?
- Hvordan går vi fra å være offer til å bli myndige mennesker i våre egne liv?
- Kan elever diskutere de to kvinnefigurene i lys av begrepene svik og offer?
- Kan elevene forstå ekstreme tapserfaringer med utgangspunkt i egne erfaringer av svik?
- Jeg tror at i bearbeidelse av andres og egne erfaringer ligger litteraturens kjempekrefter og relevans for elevene.
- NB! Elevene må selv kunne velge om de vil knytte det til egen erfaring.

Noen lenker

Til lesesenteret

<http://lesesenteret.uis.no>

Til Leselos

http://lesesenteret.uis.no/getfile.php/Lesesenteret/pdf-filer/Hefter/Leselos/Leselos_hefte_small.pdf

Til heftet Fagbok i bruk

http://lesesenteret.uis.no/getfile.php/Lesesenteret/Bøker%20og%20hefter/pdf_utgaver/UIS_Fagbok_i_bruk_web.pdf

11 bud for leseopplæringen

1. Vi skal arbeide med å utvikle elevenes evne til å bruke hensiktsmessige lesestrategier når de leser tekster.
2. Vi skal utvikle elevenes tekstkompetanse, ordforråd og leseforståelse.
3. Vi skal la elevene lese høyt i par i klasserommet.
4. Vi skal lese høyt for elevene våre og vi skal lese gode tekster for dem som de kan fryde seg over.
5. Vi skal utvikle elevenes avkodingsferdigheter.
6. Vi skal drive leseopplæring med sakprosa på alle trinn i alle fag.
7. Vi skal ha stor bredde i tekstutvalget som vi bruker i leseundervisningen på skolen.
8. Vi skal jobbe med å utvikle elevenes leseforståelse gjennom å tolke og vurdere tekster sammen med elevene våre.
9. Vi skal være kritiske til lærebøkene.
10. Vi skal kartlegge leseferdighetene til elevene på en måte som gjør at alle lærere vet hvilke leseferdigheter elevene i klassen eller gruppen har.
11. Vi skal samtale og skrive mer før og underveis i leseprosessen.
12. Vi skal tenke på lesing og leseopplæring hver gang vi går inn i klasserommet med en ny tekst og stille oss spørsmålet: Hva skal jeg gjøre for å lykkes med denne teksten?

Litteratur

- Bråten, Ivar (red.) (2007): *Leseforståelse – Lesing i kunnskapssamfunnet – teori og praksis*, Oslo: Cappelen
- Enger, Liv og Lise Helgevold (2006): "Fagbok i bruk: Å lese en fagtekst." Universitetet i Stavanger: Lesesenteret.
- Kulbrandstad, Lise I. (2003): *Lesing i utvikling*. Teoretiske og didaktiske perspektiver. Bergen: Landslaget for norskundervisning (LNU)/ Fagbokforlaget.
- Langer, Judith (1989): *The Process of Understanding Literature*. Albany: SUNY Albany.
- Mortensen-Buan, Anne-Beathe (2005): "Lesestrategier og metoder. Arbeid med fagtekster i klasserommet" i Maagerø/ Tønnessen: *Å lese i alle fag*, Oslo: Universitetsforlaget.
- Paris, Scott G. og Ellen E. Hamilton "The Development of Children's Reading Comprehension". I: Israel, Susan E. Og Gerald D. Duffy (ed.) *Handbook of Research on Reading Comprehension*. New York: Routledge.
- Roe, Astrid (2006): "Leseopplæring og lesestrategier", i Turmo & Elstad: *Læringsstrategier*, Oslo: Universitetsforlaget.
- Roe, Astrid (2008): *Lesedidaktikk – etter den første leseopplæringen*, Oslo: Universitetsforlaget.
- Skaftun, Atle (2006): *Å kunne lese – Grunnleggende ferdigheter og nasjonale prøver*, Bergen: Fagbokforlaget/ LNU